

C. TÓTH NORBERT

A mesterség jutalma

KÉPZELT KRÓNIKÁSI BEJEGYZÉS 1429-BŐL

Balog János fia Mátyás valamikor az 1380-as évek végén születhetett az akkor Szabolcs megyéhez tartozó Böszörmény faluban. Élete folyhatott volna ugyanúgy mint megannyi más emberé, hiszen nem született előkelő családba, még csak nemes sem volt. Apja és ő is élete első felét – nemcsak jogilag, hanem gyakorlatilag is – jobbágyként élte le. Azonban ez tanult mestersége és talán egy szerencsés véletlen folytán, gyökeresen megváltozott. Életének csúcspontját 1429. június 24-e jelentette. Vajon mi történt e napon? Ahhoz, hogy megtudjuk, át kell adnunk a szót a korabeli krónikásnak, aki így örökítette meg a jeles napot.

Nagy napra ébredt Böszörményi Balog Mátyás az 1429-es év Keresztelő Szent János ünnepének reggelén. Nem mintha eddigi élete a jobbágy-polgárookra oly jellemző szokványos keretek között zajlott volna, hanem mert a mai nap még azokhoz képest is másnak ígérkezett. Nem elég, hogy reggel az általa még éppen megfizethető áron bérelt szoba ablakán betűző nap sugarai az építés alatt álló királyi székhelyen, Pozsonyban ébresztették, de délben már a császár udvarában kell lennie, ahol különleges királyi kegyben fog részesülni. Nem volt szabad elkésnie, amint azt az udvarmester, Tamási Henrik ezerszer elmondta neki: ha elkésik, mehet haza üres kézzel. No, hát fel is kerekedett, habár a királyi palotához érve látta, ezért kár volt annyira kapkodnia, hiszen rajta kívül még igen sokan vártak bebocsátásra. Mátyás szabónak – mert hát itt az ideje, hogy eláruljuk foglalkozását – azonban mint életében oly sokszor, most is szerencséje volt. Éppen egy földije – már ha ő meg egy báró közti viszonyra mondhatja, bár miért ne gondolná, hisz a jó király már harminc éve leírta híres-neves mondatait törvényében, miszerint „a világ születésének kezdetétől minden ember egyformán az első szülőtől származván szabad, és nem a természet, hanem az emberi hatalom vetette őket a szolgaság jármába.” (Nagyszombat, 1397. aug. 3.) Ennek a jobbágyok szabad költözéséről szóló királyi rendeletnek köszönheti maga is a könnyebb boldogulását. Ha nincs az a pár sor, akkor bizony igen nehezen költözhetett volna el későbbi nagyságos gazdájához, Perényi Miklós lovászmesterhez Patakra. – Ó, Patak, micsoda város, utcáival, sikátoraival, fogadóival, a folyóval és a palotával – palota az, még ha kisebb is, mint ez itt, gondolta –, nagy változás a szülőfalujához, Böszörményhez képest. Most élete nagy napja reggelén elgondol-

kozva úgy látja, a falubeliek számára már az is furcsa volt, hogy Balog János fiai, ő meg édestestvére, Péter elköltöztek Böszörményből. Habár korántsem volt az akkora csoda, hiszen éppen akkor halt meg uruk, Dózsa nádor ükunokája, László és Zsigmond, mint jó királyhoz illik, engedett Perényi Miklós bán özvegyének, Margit a kérésének és beleegyezett, hogy Patakra költözzenek. Elvégre az asszonyságnak szüksége volt egy jó szabóra. Hovatovább azonban, nem sokkal azután, hogy ők elköltöztek, a böszörményiek sem jártak rosszabbul. 1410-ben vagy 1411-ben – ki tudja azt már megmondani – megkapta a Debreceni család birtokait a királytól István despota (†1427), néhai Lázár szerb fejedelem fia, aki – amint azt saját szemével is látta – úgy élt arrafelé, mint egy király. A despota jó gazdának bizonyult, hiszen uralma alatt szülőfaluja tekintélyes mezővárossá fejlődött, s ma már több mint 100 jobbágy portán éltek földjei. Persze, ha jobban belegondolt, az országban jártában-keltében csupa hasonló dolgot tapasztalt. A nagy király trónralépte óta (1387) nagy változások történtek az országban. Emlékszik, amikor apjával először – már vagy harminc éve – Budán járt, az egy hetes útjuk alatt alig tudtak fogadóbeli szállást találni az egyes falvakban. Ma meg ugyanezeket a településeket már oppidum (mezőváros) névvel emlegetik és mindegyikben nem is egy, hanem több fogadó is a megfáradt utas rendelkezésére áll – meg kell hagyni, igen csinos személyzettel.

Most örült csak igazán, hogy apja kitaníttatta a szabó mesterségre. Nem volt könnyű és sok jó forintjukba került, de megérte. Az igazi jó világ – mint már említettem, Patakra való költözésükkel jött el. Mikor a bán gyermekei, Miklós meg László felnőttek, már nem csak az anyjuknak, hanem nekik is ő varrta a ruháikat. Szép ruhák voltak, kár lenne tagadni, megért egy házat Nagypatakon meg a Hárselő dűlőben egy szőlőt, továbbá három szántóföld darabot, kettőt az Olasziba vezető út két oldalán, valamint egyet a Poklospatak mentén, egy kicsit odébb a város mellett. Ezek régen atyai jó barátjáié, Torkos Lőrincéi voltak. Lőrinc jól menő pataki kereskedő volt, a tőle vásárolt posztóból varrta a ruhákat. Jól emlékszik első találkozásukra, habár az már több mint harminc éve, 1397 nyarán volt, amikor ő még kisgyermek volt. Lőrinc rengeteg árujával a kállói vásáron járt, ahová őt is magával vitte apja posztót vásárlandó. Ám egyszer csak megjelent a vásárolók között Kállói Lőkös fia, Miklós – kiről mesélhetne Anarcsi Menyhért, ha még élne – és elvett Lőrinctől két rőf löveni és egy rőf cseh posztót 80 kassai forint értékben. Szegény Menyus 1405. július 19-én rettenetesen összeszóvalkózott Miklós úrral, ami után szó-szót követett és végül az anarcsi templomkertben Miklós úgy vágta földhöz Menyhértet, hogy az menten kilehelte lelkét. Csúnya ügy volt, de aztán az elhunyt testvérei 50 márkában kiegyeztek Lőkös Miklóssal.

No, de itt is van földije, ki tudja, talán holnapi ura, Pálóci Máté országbíró – ma is jól öltözött, mint mindig, nem hiába, ő varrta ruháját – és vele van el-

választhatatlan kísérője, az említett Lőkös Miklós úr is. Velük gyorsabban a császár színe elé kerülhet.

Amikor beléptek a trónterembe, a császár már ott ült és hallgatta azon alattvalóit, akiknek – hozzá hasonlóan – volt olyan szerencsájük, hogy személyesen mondhatták el a királynak ügyes-bajos dolgaikat. Igaz, ő már nem kérni, hanem átvenni jött jutalmát. Mióta ura, Miklós mester alig éve – testvére, László sajnos még korábban, már öt éve – meghalt, a király, azaz a császár parancsolt neki, mivel sem Lászlónak, sem Miklósnak nem volt örököse. Nagypatak igazi civitas, királyi város lett, ő meg igazi polgár, civis. Nem győzte ízlelgetni e szót: polgár. Most már őt is élete végéig ugyanúgy kell szólítani mint azt a pozsonyi fogadóst, akitől a szobát bérelte a városban. Eddig jutott gondolataiban, amikor az udvarmester, a fiatalabb Tamási fiú, őt szólította a király és császár elé. Az uralkodó mellett álló úr, talán Albeni János zágrábi püspök, főkancellár – nem ismeri fel, olyan ritkán találkozni vele – elkezdte felolvasni a részére szóló parancslevelet:

Mi, Zsigmond király és császár a leleszi konventhez. Mivel hűséges hívűnknek, Böszörményi Balog János fiának, Mátyásnak, egykor néhai nagyságos Perényi Miklós főlovászmester, most pedig a mi szabónknak a különféle helyeken és időkben teljesített hűséges szolgálataiért városunkban, Nagypatakon egy házat, amely néhai Torkos Lőrincé volt, minden tartozékával, különösen a Hárselőn lévő szőlővel, a három helyen, az Olasziba vezető út két oldalán és a Poklospatak mentén lévő szántóföldekkel, amelyeket annak idején Perényi Miklós és testvére, László már neki meg örököseinek adott, mi is neki meg általa édestestvérének, Péternek, továbbá örököseiknek adományozzuk ugyanazon feltételek alatt, amint azt előző levelünkben leírtuk, ezért megparancsoljuk a leleszi konventnek, hogy küldjék ki tanúbizonyosságukat, akinek jelenlétében Hotykai István vagy Lukács vagy Imre, avagy Agócsi Péter netán Borsovai Miklós királyi emberek egyike vezesse be őket a mondott ház birtokába és iktassa részükre azt a mondott jogon és feltételek alatt. Kelt Pozsonyban, 1429. június 24-én.

Megvan végre! Most már csak kifizeti az ilyenkor szokásos 24 dénárt az oklevél-kiállításáért (1435. évi törvény 11.§) – nem lesz azért ez olcsó mulatság, hisz már az adományleveléért is fizetett száz dénárt – és mehet haza. Ha meghal, családjának és Péternek sem kell kiköltöznie a házból, mert most már örökre az övék marad. Sietnie azért nem kell, hiszen megmondta Hotykai Imre, akit felkért királyi embernek, hogy augusztus végéig ráér, addig nincsen különösebb dolga. Külön szerencse, hogy elvállalta a feladatot, mivel Hotyka úgyis útba esik hazafelé és fizetnie sem kell neki, mert szívességből vállalta el. Habár fizetni valója még így is lesz elég, hiszen a konventi embernek mindenképpen meg kell térítenie költségeit. Majd útközben beugrik érte és úgy mennek tovább Patakra, igaz neki még el kell mennie a leleszi konventbe a parancslevéllel László presbiterért, aki a Zemplén megyei feladatokat szokta teljesíteni. De lehet, hogy inkább Pétert

küldi el a levéllel, ők meg addig majdcsak eltöltik az időt a szőlőben, onnan ügyis látják, hogyha megérkezik a faluba a konventi ember.

Az adomány iktatása ellentmondás nélkül, rendben lezajlott július 27-én, amiről a konvent a privilégiumát újabb száz dénár lefizetése után, augusztus 10-én állította ki Mátyás szabó részére.

*

A fentebb – mint a korabeli krónikás emlékezeteként – leírtak, néhány jelentéktelenebb elemet leszámítva forrásokkal alátámaszthatóak: Így a Nagypatak – a XV. század közepétől Sárospatak – elnevezés 1429-ben jelenik meg a forrásokban, mivel ekkor már létezett a Bodrog bal partján elterülő Kispatak nevet viselő helység is. Ez utóbbi részt ma is így hívják. Patak 1390-ben lett Perényi István bán birtoka és fia, Miklós halálával 1428-ban királyi kézre háramlott. Zsigmond király 1429-ben szabad királyi városi rangra emelte, de még ugyanezen évben elzálogosította, majd eladományozta a Pálóciaknak. Az Olaszi út azonos a mai Bodrogolasziba vezető úttal és jelenleg Arany János útnak hívják. A Hárselő dűlő elnevezés ma is létezik a várostól északra lévő Cirkáló-hegy nyugati oldalában Makkoshotyka és Sárospatak közigazgatási határán. – Hajdúböszörmény 1405-ig a Debreceni család kezén volt, kihaltukkal királyi kézre került, majd 1410-ben a király Lazarevics István rác despotának adományozta. – Torkos Lőrinc egy 1398-as oklevélben szerepel; Anarcsi Menyhértet Lőkös Miklós 1405-ben ölte meg az anarcsi templomkertben. (C. Tóth Norbert: Szabolcs megye hatóságának oklevelei 1387–1526, Bp.–Nyíregyháza, 2003. 27/45. sz., 41/106. sz.) – Az iktatólevél jelzete MOL DF 210895. – Az idézet az 1397. aug. 3-i jobbágyrendeletből származik. (Decreta Regni Hungariae 1301–1457. Bp. 1976. 154.)